

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Оксана Мкртічян

**ПІДГОТОВКА ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ
ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ 4-7 РОКІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА
МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ**

Монографія

Харків-2020

УДК 378.016:78

ББК 74.586.67

М71

Рецензенти:

Жукова О. А. – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Перетяга Л. Є. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

Слюсаренко Н. В. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету.

Затверджено Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 6 від 12.10.2020 р.)

Мкртічян О. А.

М71 Підготовка вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку музичних здібностей дітей 4-7 років: теоретичний та методичний аспекти: монографія / О. А. Мкртічян – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2020. – 402 с.

ISBN 978-617-7886-10-4

Монографія присвячена проблемі підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти: висвітлено теоретичні та методичні аспекти підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку музичних здібностей дітей 4-7 років; розкрито актуальні напрями творчого розвитку особистості дошкільника; представлено теоретично обґрунтовану та розроблену систему підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку музичних здібностей дітей 4-7 років в умовах навчання.

Монографію адресовано широкому загалу освітян, науковцям, викладачам, аспірантам, студентам педагогічних закладів вищої освіти.

ISBN 978-617-7886-10-4

© О. А. Мкртічян, 2020

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ 4–7 РОКІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	10
1.1. Особливості розвитку музичних здібностей дітей 4-7 років ..	10
1.2 Зміст та структура музичних здібностей дітей 4-7 років	38
Висновки до розділу 1.....	74
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТА КОНЦЕПЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ 4–7 РОКІВ ...	76
2.1. Становлення системи дошкільних установ у процесі підготовки вихователів	76
2.2. Суть та структура підготовки майбутніх вихователів ЗВО до розвитку музичних здібностей дітей 4-7 років	118
2.3. Дослідження проблеми підготовки майбутніх вихователів у зарубіжній теорії та практиці	161
2.4. Концепція та методологічні підходи підготовки майбутніх вихователів ЗВО до розвитку музичних здібностей дітей 4-7 років	206
Висновки до розділу 2.....	238
РОЗДІЛ 3. ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ 4–7 РОКІВ	245
3.1. Обґрунтування блоків системи підготовки вихователів до розвитку музичних здібностей дітей 4-7 років та етапи її реалізації	245
3.2. Організаційно-педагогічні умови підготовки вихователів до розвитку музичних здібностей дітей 4-7 років	291
Висновки до розділу 3.....	301
ПІСЛЯМОВА	304
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	308
ДОДАТКИ	377

ПЕРЕДМОВА

В умовах реформування дошкільної освіти актуальною є проблема оновлення змісту, форм, методів професійної підготовки вихователів закладів дошкільної освіти (ЗДО) як цілісної системи, спрямованої на розвиток дошкільників відповідно до їхніх здібностей та задатків. Стандартом вищої освіти України галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2019) визначено перелік компетентностей вихователя ЗДО, з-поміж яких: здатність до організації і керівництва музичною діяльністю дітей; вміння розвивати у дитини музичні здібності; володіння методиками організації, педагогічного супроводу та підтримки музичного розвитку дітей, зокрема 4–7 років, здатність виявляти й оцінювати їх ефективність.

Низкою нормативно-правових документів, серед яких: *міжнародні* (доповіді Європейської комісії «Освіта та навчання в Європі 2020: відповіді від держав-членів ЄС» (2014–2020), «Стратегії для розумного, сталого та всеосяжного зростання» (Повідомлення комісії «Європа 2020») (2010), Міжнародна стандартна класифікація освіти (2012–2021)) та *національні* (Закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу спеціальність 012 «Дошкільна освіта» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» для першого (бакалаврського) рівня (2019), Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції у Європейський освітній простір (2004), галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Національна рамка кваліфікацій (2020), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2013), Національний освітній глосарій: вища освіта (2014) задекларовано суспільну потребу у вихователях ЗДО, здатних до всебічного розвитку особистості дитини. Утім, в останні роки спостерігається тенденція до зменшення уваги стосовно розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку, які слугують підґрунтям для формування їхньої внутрішньої культури, інтелектуальної свободи, високого морального

потенціалу, естетичного смаку, толерантності в міжособистісному, міжнаціональному і соціальному спілкуванні. Зважаючи на це, сучасний ЗДО потребує вихователя, який володіє технологіями створення музично-розвивального середовища для дошкільників, проектує виховні заходи щодо залучення фахівців із суміжних галузей, а також батьків, членів громади для реалізації завдань розвитку музичних здібностей дошкільників, уміє складати індивідуальні програми музичного розвитку дітей для забезпечення наступності між ЗДО та ЗЗСО.

Обґрунтування нової парадигми професійної підготовки вихователів до розвитку музичних здібностей дітей 4–7 років в умовах реформування системи дошкільної освіти в Україні потребувало вивчення широкого кола проблем, зокрема: *загальних аспектів підготовки педагогів до професійно-педагогічної діяльності* (Ю. Бойчук [46], В. Бондар [49; 50], М. Васильєва [64], С. Гончаренко [112], Л. Гаврілова [91; 92], В. Гриньова [122; 123], Т. Довженко [139], О. Дубасенюк [147; 148], В. Євдокимов [153; 154], М. Євтух [156], Л. Зеленська [178; 179], С. Золотухіна [181], І. Зязюн [185; 186], В. Кремень [229; 230], І. Костікова [221], В. Лозова [256; 257], Н. Ничкало [364], О. Пехота [392], О. Попова [403], І. Прокопенко [409; 410], О. Резван [414], Л. Рибалко [420; 421], С. Сисоєва [449; 450], Л. Ткаченко [488], Н. Ткачова [490], В. Ушмарова [497] та інші); *теоретико-методологічних і практичних засад професійної підготовки майбутніх вихователів* (Т. Андрющенко [6], Л. Артемова [11], Н. Бахмат [22], Г. Беленька [31], А. Богуш [39], Н. Гавриш [138], О. Гнізділова [110], І. Дичківська [137], Т. Загородня [164], Л. Зданевич [175; 176], Л. Казанцева [193], Л. Калмикова [194], І. Коновальчук [216], К. Крутій [236], Н. Лисенко [252], В. Ляпунова [262], М. Машовець [43; 393], Л. Перетяга [384], Т. Поніманська [400], Т. Пономаренко [401], Л. Присяжнюк [407], Т. Степанова [466], Т. Танько [474], Г. Цветкова [514], О. Янкович [239] та інші); *шляхів удосконалення освітніх програм з фахової підготовки вихователів* (О. Гнізділова [111], Л. Зайцева [166], Т. Зотєєва [182], Т. Котик

[225], С.Петренко [386; 387], Н.Сайко [443] та інші); *формування готовності майбутніх вихователів до різностороннього виховання і розвитку дітей дошкільного віку* (М. Айзенбарт [1], Л. Зданевич [174], Р. Кондратенко [214], А. Сазонова [442], О. Семенов [444] та інші); *концепції підготовки педагогів до розвитку творчих здібностей дитини засобами музичного мистецтва* (С. Науменко [357], Г. Падалка [376; 377], Т. Танько [474], Н. Тарарак [475], О. Федій [498], В. Фомін [504], А. Шевчук [526] та інші); *музично-творчого розвитку дітей* (В. Верховинець [68], Н. Ветлугіна [71], Н. Георгян [108; 109], Н. Гродзенська [124], Е. Жак-Далькроз [129], Д. Кабалевський [190], М. Монтесорі [347; 348; 349], К. Орф [369], Н. Терентьева, [484] Ш. Сузукі [473], Б. Яворський [537] та інші); *особливостей розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку* (А. Арісменді [9], Н. Ветлугіна [71], Н. Георгян [108], О. Запорожець [171], Т. Лісовська [254], С. Науменко [358], О. Радінова [412], Г. Руда [433], К. Тарасова [479; 480] та інші); *збагачення змісту музичного виховання дошкільників* (І. Газіна [97], О. Кононко [218; 219], Т. Науменко [357], С. Садовенко [441], А. Шевчук [526] та інші).

У монографії, присвяченій вивченню проблеми підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку музичних здібностей дітей 4–7 років, ураховуються положення та наукові позиції вчених, а саме:

- теорії філософії освіти (В. Андрющенко [5], О. Джура [134], І. Зязюн [185], В. Кремень [229 230], В. Огнев'юк [365], І. Прокопенко [410] та інші);
- теорії організації та проведення психолого-педагогічних досліджень (А. Бандура [19], Р. Войтович [76], Ю. Конаржевський [213], В. Краєвський [226; 227; 228], Н. Кузьміна [240; 241], В. Лозова [256; 510], І. Прокопенко [410], С. Сисоєва [451], А. Хуторської [511; 512] та інші);
- теорії організації та здійснення освітнього процесу в закладах вищої освіти (Ю. Бойчук [46], О. Друганова [142], О. Дубасенюк [145; 146], В. Євдокимов [153], О. Жерновникова [161; 163], Л. Зеленська [179], В. Кремень [230], О. Мармаза [277], О. Молібог [340], Н. Ничкало [383],

Н. Пономарьова [402], С. Сисоєва [450], А. Степанюк [470], Т. Танько [474], Г. Терещук [485], О. Топузов [491], І. Прокопенко [410], Р. Черновол-Ткаченко [518] та інші);

- теорії про закономірності професійно-педагогічного становлення майбутнього педагога (О. Гнізділова [110], Т. Довженко [139], М. Євтух [156], З. Курлянд [244], В. Лозова [356], Е. Лузік [259], О. Малихін [271; 272; 273], А. Маркова [276], О. Молібог [340], Н. Ничкало [364], Т. Опалюк [368], І. Осадченко [370], О. Топузов [491], С. Хатунцева [505; 506; 507], Л. Хомич [509] та інші).

Створення науково-методичного інструментарію професійної підготовки вихователів базується на провідних ідеях та теоретичних положеннях, розкритих у дослідженнях мистецтвознавців-педагогів: Л. Гаврілової [92], О. Матвєєвої [281], Г. Падалки [377], Т. Паньок [380], О. Рудницької [435], М. Станкевича [464], Н. Тарарак [475], О. Тищенко [487], В. Фоміна [504], О. Шевнюк [525], В. Щербаківського [528], О. Щолокової [529], Б. Юсова [536] та інші.

Світоглядно-психологічне підґрунтя проблеми підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку музичних здібностей дітей 4–7 років базується на теоріях: рефлексії як особливого виду самопізнання й опанування особистістю навколишньої дійсності (І. Зязюн [183; 184], О. Киричук [200], О. Кульчицька [242; 243], М. Марусинець [278], Н. Побірченко [396; 397], О. Резван [414], І. Семенов [444] та інші), самоактуалізації (Н. Буркало [130], І. Данилюк [130], А. Маслоу [280], К. Роджерс [424] та інші), становлення і розвитку творчої особистості (В. Андрєєв [4], Л. Виготський [82; 83; 84], І. Волощук [78], Н. Кічук [201], В. Козленко [208], О. Лук [260], В. Моляко [342; 343; 344; 345], В. Паламарчук [378], В. Рибалка [417], С. Сисоєва [372] та інші).

Незважаючи на те, що у вітчизняній науці є ґрунтовні педагогічні дослідження професійної підготовки вихователів, наразі відсутнє цілісне дослідження проблеми професійної підготовки вихователів ЗДО до розвитку

музичних здібностей дітей 4–7 років із залученням фундаментальних положень сучасної дошкільної педагогіки.

У результаті вивчення теоретичних і практичних аспектів проблеми підготовки вихователів ЗДО до розвитку музичних здібностей дітей 4–7 років виявлено низку суперечностей:

1) на рівні концептуалізації сучасної освіти:

- між об'єктивною потребою підвищення якості підготовки майбутнього вихователя до розвитку музичних здібностей дітей 4–7 років і нерозробленістю концептуально-методологічних засад формування готовності до такого виду діяльності, науково обґрунтованих педагогічних стратегій забезпечення відповідного процесу;

2) на рівні визначення цілей підготовки майбутніх фахівців:

- між потребами дітей дошкільного віку в реалізації музичних здібностей та недостатнім рівнем професійної підготовки вихователів ЗДО до розвитку творчості дошкільників у галузі музичного мистецтва;

- між досить високим рівнем розробленості теоретичних засад підготовки майбутнього вихователя до розвитку музичних здібностей дошкільників та недостатнім науковим обґрунтуванням необхідності реалізації цілеспрямованої системи підготовки вихователів ЗДО у цьому напрямі;

3) на рівні змісту й технологій підготовки майбутніх фахівців:

- між достатньо високим рівнем розробленості в психолого-педагогічній науці питань розвитку музичних здібностей дошкільників в умовах ЗДО та недостатнім використанням цих напрацювань в освітньому середовищі ЗДО;

- між існуючою специфікою професійної діяльності музичного керівника і вихователя ЗДО та відсутністю її врахування у змісті їхньої підготовки в педагогічному ЗВО;

- між необхідністю цілеспрямованої підготовки майбутнього вихователя ЗДО до розвитку музичних здібностей дітей 4–7 років та

нерозробленістю відповідних методик, спроможних забезпечити цілісність, системність і якість зазначеного процесу.

Монографія складається з передмови, трьох розділів, висновків до них, післямови, в яких висвітлено теоретичні та методичні аспекти підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку музичних здібностей дітей 4-7 років; розкрито актуальні напрями творчого розвитку особистості дошкільника; представлено теоретично обґрунтовану та розроблену систему підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку музичних здібностей дітей 4-7 років в умовах навчання.

Наукове видання

Мкртічян Оксана Альбертівна

**ПІДГОТОВКА ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ
ОСВІТИ ДО РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ 4-7 РОКІВ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ**

Монографія

Відповідальний за випуск: Мкртічян О. А.

Комп'ютерна верстка: Іванов О. О.

Відповідальність за дотримання вимог академічної доброчесності
несе автор

Підписано до друку 13.10.2020. Формат 60х84 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк – цифровий. Ум. друк. арк. 18.
Зам. № 777. Наклад 300 прим. Ціна договірна.

Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди.
Україна, 61002, м. Харків, вул. Алчевських, 29.

Видавець: СГ НТМ «Новий курс», вул. Манізера, 3,
м. Харків, 61002, Україна, e-mail: nr1989@ukr.net
Свідоцтво серія ДК № 6392 від 07.09.2018.

Віддруковано: «Мітра»
Свідоцтво про державну реєстрацію: № 3086810188
тел.: +380675765437, e-mail: mitra_izdat@meta.ua
